

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 116 1995

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Per Rydén, Margareta Wirmark

Stockholm: Anders Cullhed, Ulf Boëthius, Ingemar Algulin

Umeå: Anders Pettersson

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktör: Docent Ulf Wittrock

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. A0, 752 37 UPPSALA

Utgiven med stöd av
Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* skall lämnas dels på diskett (företädesvis i ordbehandlingsprogrammen Word för Windows, Word för DOS eller Word Perfect), dels i form av utskrift på papper.

Bidrag insänds till: Svenska Litteratursällskapet, Litt.vet. inst., Slottet, ing. A0, 752 37 UPPSALA.

Bidrag lämnade senare än 30 juni 1996 kan ej publiceras i *Samlaren* 117 1996.

ISBN 91-87666-10-3

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Gotab, Stockholm 1996

Miscellanea

Ett Strindbergfalsarium – Carl Öhmans August Strindberg and the Origin of the Scenic Expressionism

I min egenskap av utgivare av August Strindbergs brev har jag fått flera förfrågningar rörande brev från Strindberg, dokument, dagböcker och även annat material med anknytning till Strindberg som citeras och refereras i en bok som 1961 utgavs i Helsingfors: Carl Öhman, *August Strindberg and the Origin of the Scenic Expressionism*.

Senast var det Franco Perrelli som, förberedande en italiensk utgåva av Strindbergs brev, efterfrågade ett brev han där funnit till »Oscar Wennergren» (teaterdirektören Oscar Wennersten?) från Strindberg 12/4 1912. I Öhmans engelska »översättning» lyder brevet:

As I have been sick and tired the whole winter I have not felt like thinking about the new plays I had planned to write. Tell Branting, however, that if these are written they will fundamentally revolutionize the whole of dramatic art! They will be stronger than *Damascus* and *A Dream Play!* All old theatrical routine will go overboard! It will be harsh and powerful! (S. 216 f.)

Funnes brevet, som uppges ha tillhört August Falcks samling men nu, 1961, förvarades i Kungliga biblioteket, förstår man att professor Perrelli gärna ville ha det med i sin bok. Dess innehåll är nämligen lika revolutionerande som den dramatik Strindberg här, kort före sin död, säger sig vilja skapa. Men nu finns inga som helst spår av detta brev, vare sig i Kungliga biblioteket eller annorstädes.

Öhmans bok som på omslaget har seriebeteckningen »Michigan Studies in Theatre» anges i förordet vara en förkortad version (»abbreviation») av en avhandling (»dissertation») publicerad i USA »in June 1961». Ett kapitel om den

europiska teaterns återfödelse och den svenska teaterns situation vid sekelskiftet sägs ha utelämnats. »The references to the sources and excurses have also been shortened as much as possible. The resting contents has with few exceptions remained unchanged.» [Sic!]

Då fler än Franco Perrelli, även för den delen svenska strindbergforskare,¹ trott på de uppgifter Öhman ger i sin bok, och för att en gång för alla avföra den från den vetenskapliga Strindbergslitteraturen, kan det – också för att motivera varför inget av de strindbergska brev som i denna bok citeras eller refereras återges eller kommenteras i den pågående utgivningen av August Strindbergs brev – vara befogat att redovisa en granskning av boken på dess viktigare punkter.

Det ovan citerade brevet från Oscar Wennersten är en liten byggsten i det systematiska hävdandet av en tes. Inspirerad, till synes främst av den danske strindbergforskaren Vagn Børges avhandling *Strindbergs mystiske Teater* (1942)² vill Öhman hävda att Strindberg i radikalt större utsträckning än tidigare forskning (fr.a. Martin Lamm)³ inte endast som dramatiker utan också som praktisk teaterman och teaterteoretiker förespråkade en verklig förnyelse av dramats form och uppförande. Detta hans intresse skulle drastiskt kulminera omkring 1910.

För att lyckas med denna avsikt presenterar Öhman ett stort, både otryckt och tryckt, material som tidigare varit okänt. Den gemensamma nämnaren för dessa källor är att de förutom att de i dag ej kan återfinnas *alla* ger otvetydiga bevis för att Strindberg var synnerligen väl insatt i sin tids modernaste teater teori och inte endast intresserade sig för förnyare som Gordon Craig och Georg Fuchs (de finns omnämnda om än ofta med skepsis i existerande Strindbergstexter) utan också för Adolphe Appia, Romain Rolland, Otto Brahm och Julius Bab.⁴

Det finns ingen anledning att här granska Öhmans bok i dess helhet. Inte heller har jag för avsikt att än annat på några få punkter visa hur den klassiska historiska romanens eller dokumentärromanens teknik används för att skapa illusorisk autenticitet.

Kapitel I–V har bakgrundskaraktär. Uppenbart är emellertid att ett relativt litet antal Strindbergsböcker där har fått vara fundament för framställningen, fr.a. August Falcks *Strindberg och teater* (1918), där Strindbergs brev till August Falck och skådespelarna vid Intima teatern och många av hans skisser och teckningar rörande uppsättningar, dekor etc. återges i faksimil, densammes *Fem år med Strindberg* (1935) samt Walter A. Berendsohns två Strindbergsböcker från 1946 och 1948.⁵ Praktiskt taget genomgående redovisas dock inte dessa källor, utan författaren hävdar att han hämtat uppgifterna från olika handskriftsamlingar. Visserligen finns en del upfunnet material redan här,⁶ men i blygsam skala jämfört med vad som i kapitel VI och följande komma skall.

Min granskning omfattar utan anspråk på fullständighet förutom de tryckta källorna det handskriftsmaterial, brev, dagböcker, manuskript och anteckningar, som i dessa kapitel (s. 124 ff.) redovisas. Däremot bryr jag mig inte om alla de intervjuer som författaren också säger sig ha gjort.⁷

S. 124. Emil Grandinsons »Notes» och »diary» samt brev från Strindberg. Öhman skriver att brevsamlingen »was donated to The Royal Library by Mrs. Malla Grandinson in 1925. Since she stipulated, however, that they should not be made available before 1945, these letters have not been considered by earlier scholars.» Vidare skulle det finnas intressanta uppgifter i Grandinsons »notes» som skulle förvaras i Dramatiska teaterns arkiv (s. 143). Detsamma gäller Grandinsons »diary». Författaren skriver: »Mrs. Malla Grandinson has very kindly placed her husband's notes and diary covering this summer [1910] at my disposal» (s. 164). Dagboken och anteckningarna som livligt refereras och citeras i Öhmans bok står i dag ej att finna. Dessutom levde Emil Grandinson hela sitt liv ogift. Malla Grandinson var inte hans hustru eller änka utan hans mor. Sonens mottagna

Strindbergsbrev – som fortfarande finns – donerades till Kungliga biblioteket 1915 (sonens dödsår), alltså inte 1925, med villkoret att de ej fick offentliggöras förrän 1935, alltså inte 1945. Till råga på allt avled Malla Grandinson redan 1917 och kunde således svårligen vara avhandlingsförfattaren till någon hjälp.⁸

S. 140. »Neither do the theories which [Per] Lindberg put forward in certain newspaper articles appear to have been noticed by all the numerous writers who have been concerned with the problem of Strindberg over the years.» Detta är nu inte så märkligt, då den enda artikel författaren exemplifierar med, i *Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning* »May, 1923» inte finns.

S. 143. Ett brev från Victor Castegren till Strindberg »some days after the first night» (som skulle finnas i Kungliga biblioteket), dvs. efter urpremiären på *Ett drömspel* 17/4 1907. Något sådant brev har aldrig varit känt. Det talas här också om »notes left by Strindberg» om ett möte med Castegren »a few days later». Några sådana anteckningar har heller aldrig varit kända.

S. 146 ff. Strindberg skulle – enligt de föregivna grandinsonska anteckningarna lite oklart när men sannolikt sommaren 1909 – ha inhandlat Georg Fuchs' *Die Revolution des Theater* (1909). Öhman berättar om de många »marginal notes which fill virtually every page of the book», vilka tyder på att Strindberg måste ha läst boken med »great enthusiasm». I en not förtydligas: »The book is to be found in Strindberg's library. It is bound in red cloth, the work of Carl Petterson's bookbinding workshop.» Varken Vilhelm Carlheim-Gyllensköld som efter Strindbergs död gjorde en förteckning över böckerna i Strindbergs bibliotek⁹ eller Hans Lindström som med yttersta noggrannhet studerat Strindbergs bokinnehav och boklån har sett något spår av boken.¹⁰ Ej heller omnämns den någonstades i Strindbergs publicerade eller opublicerade texter. I flera föregivna brev till August Falck skulle Strindberg ha artikulerat sin hänförelse över denna Fuchs' bok. Teserna där kunde bli »the modern theatre's articles of faith» (s. 147 f.). Likaså skulle skådespelarna vid Intima teatern Helge Wahlgren, Alrik Kjellgren och Gösta Gustafsson ha fått motta ett brev, där

Strindberg på ett separat papper citerar ett långt stycke ur Fuchs' bok (s. 147 f.). Även Vilhelm Carlheim-Gyllensköld skulle ha fått brev rörande den tyske teaterreformatorn: »The other day I asked him [dvs. August Falck] to read Georg Fuchs, the coming man in the German theatre. He even refused to do that. What will become of it all? I feel that I am deserted and I cannot go on any longer.» (S. 148 f.)¹¹ Några sådana brev är ej kända.

S. 149. Artiklar av Alrik Kjellgren, skrivna efter Strindbergs död, bl.a. om relationen till Falck och Fuchs' påstådda inflytande på Strindberg. En källa anges, *Sydsvenska Dagbladet* 13/1 1913. Där finns emellertid ingen artikel av Kjellgren.

S. 150. Strindbergs föregivna intresse för Romain Rollands folkteater tanke. De källor som anges (s. 151), artiklar av »John Magnusson», »a close friend of Hjalmar Branting and his closest collaborator for many years» (s. 150)¹² i *Karlstadstidningen*, »December, 1922» och av Branting i *Social-Demokraten* 7/6 1916, finns ej. Branting skulle ha skaffat Rollands *Le Théâtre du Peuple* till Strindberg – via Sandbergs bokhandel i Stockholm: »According to his custom, Strindberg underlined and made marginal notes. There are a couple of quotations, marked by a 'bravo' in the margin, which deserve to be reproduced, as they probably convey the gist of Strindberg's study of Rolland.» Läsaren får sedan några smakprov på de textställen som så intresserat Strindberg. Inget är känt om att Rollands bok någonsin skulle ha funnits i Strindbergs bibliotek.

S. 154. Brev från Strindberg till Vilhelm Carlheim-Gyllensköld, »on one of his typical scraps of paper» rörande Romain Rolland. Brevet som skulle finnas i Kungliga biblioteket är ej känt.

S. 156. Brev till arkitekten Carl Bergsten om Fuchs (»From Falck's collection of letters»). Brevet är ej känt. Likaså skulle Strindberg ha skrivit till Bergsten om Fuchs (s. 157 f.) (även det »From Falck's collection of letters»). Inte heller det brevet är känt.

S. 158. En »lively correspondence with two of the other people financing the building [Nya Intima

teatern], the brothers Reuterwall» bl.a. rörande Romain Rollands idéer om en folkets teater. Någon sådan korrespondens är ej känd.

S. 161. Artikel av Per Lindberg, »August Strindberg som regissör», »*Scenen*, 3, 1922», rörande bl.a. Strindbergs påstådda intresse för Appias och Craigs dekoridéer. Artikeln finns ej.

S. 162. Olof Molander skulle i en artikel i *Göteborgs Handels- & Sjöfartstidning* »January, 1930» påpekat att det var Harriet Bosse som fick Strindberg att intressera sig för Gordon Craig. Någon sådan artikel står ej att finna.

S. 163. Torsten Eklund skulle i »The Proceedings of the Strindberg Society, 1949» ha angivit att Strindberg prenumererat på Craigs tidskrift *The Mask* 1908–12. Om med dessa »Proceedings» menas *Meddelanden från Strindbergssällskapet*, vars första nummer utgavs 1945, eller ej är ovisst. Uppgiften kan hursomhelt ej styrkas. Samma källa, »2, 1950» apostroferas också i Öhmans bok, s. 209. Där gäller det ett manuskript som Torsten Eklund skulle ha fäst uppmärksamheten på, i vilket Strindberg hösten 1910 skulle ha föreslagit programmet för den nya teater han planerade. Inte heller denna källa kan återfinnas.

S. 169. Strindberg skulle – 1910? – ha inbjudits till »one of the meetings of the Artist's Association, at which among other things the new style of painting as expressed in the work of Marinetti, Matisse and the Montmartre group in Paris was discussed». Källan till denna uppgift uppges vara Gunnel Sylwans [Sylvan] uppsats »Strindberg som målare» i *Tidskrift för konstvetenskap*, 1948 »p. 103 et seq.» Men varken på s. 103 ff. eller någon annanstans i Sylwans uppsats finns något nämnt om ett sådant möte.

S. 171. Strindbergs brev till Vilhelm Carlheim-Gyllensköld 29/8 1910 (som skulle finnas i Kungliga biblioteket) rörande bl.a. Grandinson. Något sådant brev är ej känt.

S. 172 ff. Strindbergs brev till Henning Berger »with the complementary notes» (och/eller »a long postscript») av Henning Berger. Här skulle Strindberg värtaligt ha utvecklat sin syn på Craig,

Appia, Rolland, Otto Brahm, Reinhardt och Fuchs. Det brev till Berger som citeras s. 173 är liksom de »complementary notes», där Berger bl.a. berättar om besök hemma hos Strindberg i dennes bostad 15/9, ca 18/9 och ca 21/9 1910, ej kända, alldeles bortsett från det faktum att Henning Berger vid de aktuella tidpunkterna var bosatt i Köpenhamn.¹³ Källorna tryfferas, här liksom annorstädes, med detaljer som ska ge autenticitet. I en av Berger-»källorna» apostroferas t.ex. »Molax», varpå författaren i not ger upplysningen: Harald Molander. Uppgiften torde författaren hämtat från ett brev från Vilhelm Carlheim-Gyllensköld till Strindberg 18/7 1907 som Berendsohn citerar i sin bok från 1948. Carlheim talar om »Molax», varpå Berendsohn förklarar inom parentes.

S. 185 ff. Brev från Strindberg till »the theatrical manager Einar Fröberg» 4/10 1910, där de gängse auktoriteterna Reinhardt, Fuchs och Craig än en gång apostroferas. Dessutom lyckas författaren i brevet upptäcka ett ordagrant citat från Julius Bab. Öhman skriver: »The existence of this letter has long been common knowledge, but it had disappeared and was not to be found in any of the official Strindberg collections. Together with Doctor Gotthard Johansson I came across this letter in Linköping quite by chance.» Brevet skulle nu (1961) finnas hos »Einar Fröberg's nephew, Bertil Jonsson», sägs det i en not. Den Einar Fröberg (1875–1934) som Strindberg – dokumenterat – hade kontakt med¹⁴ tycks vara en annan, även om den föreställning av *Leka med elden* och *Fordringsägare* dennes sällskap gav i Helsingborg på Strindbergs 63-årsdag 22/1 1912 omnämns i Öhmans bok. Det var också till detta sällskaps skådespelare Strindberg skulle ha skrivit »a friendly letter». Vara hur det vill med detta: inget av breven är känt.

S. 196. Strindbergs brev till Anna Flygare »in the beginning of December» 1910 (som skulle finnas i Kungliga biblioteket) är ej känt.

S. 196. Strindbergs brev till Oscar Wennersten, »one of Strindberg's last letters», och som skulle finnas i Kungliga biblioteket är ej känt.¹⁵

S. 203 f. Strindbergs brev till August Palme (hösten 1910) och till Knut Michaelson (det senare brevet skulle finnas i Kungliga biblioteket) om Appia. Breven är ej kända, lika litet som det anförda tackbrev Michaelson skulle ha skrivit till Strindberg.

S. 206. Strindberg skulle i pedagogisk reformiver ha översatt det Appia-citat han tidigare sänt till Michaelson samt till »a number of theatrical people» och frågat om deras åsikt, bl a till August Lindberg, August Palme, Knut Ström och Albert Ranft. De flesta skulle ha reagerat avvisande. Däremot skulle Vilhelm Carlheim-Gyllensköld i ett utförligt svarsbrev 15/11 1910 (som skulle finnas i Kungliga biblioteket) ha hörsammat Strindbergs uppmaning. Inget av dessa påstådda brev är känt.¹⁶

S. 207. Walter A. Berendsohn skulle i »a well-informed essay» i *Nya Dagligt Allehanda* 17/4 1923 ha skrivit om att Vilhelm Carlheim-Gyllensköld »was, in fact, prepared to guarantee large sums provided that the new theatre fulfilled all the requirements of modern stage technique». Någon sådan artikel finns ej.

S. 209 ff. »Knowing the way in which Strindberg worked, is it perhaps too much to suggest that, inspired by the teachings of Appia, he sat down and recorded the impressions that he had received from the Swiss writer? For twenty years a long-neglected manuscript has existed in the Strindberg section of The Royal Library, which, ever since attention was drawn to it by Doctor Gunnar Ollen [Ollén] in 1954, scholars have had great difficulty in fixing a date to.» I en fotnot får vi veta att manuskriptet efter Strindbergs död var i förläggaren Karl Börjessons ägo: »Börjeson's servant had come across it, together with two other Strindberg manuscripts, and they came to light when the old lasy [sic!] died in 1937.» Enligt Gunnar Ollén, heter det vidare, skulle manuskriptet höra samman med *En extra blå bok* som publicerades 1912. Författaren har tillsammans med »Mr. Carl-Gunnar Andersson, M.A.» studerat detta manuskript »and succeeded in deciphering a great deal of what it contains». Manuskriptet, som skulle vara skrivet på franska, är »extremely difficult to read owing to the large number of crossings-out and

damage caused by water.» Sedan följer ett långt citat ur detta aktstycke, där det bl.a. heter: »A. est le seul qui comprit l'essence d'intérieur du théâtre!» Carl Öhman konkluderar: »This statement should as well as anything else do away with the misconceived idea that Strindberg was incompetent in stage matters. It is seldom that a dramatist has looked so prophetically into the future. It is clear that Appia is behind these ideas. Apart from the mention of his name (who else could the mystical A be?), the whole line of thought is in principle strongly influenced by the Swiss reformer.» Andra hisnande detaljer i detta »manuskript» kan här förbigås. Det har aldrig funnits i Kungliga biblioteket och finns där inte heller nu.

S 215. Vilhelm Carlheim-Gyllensköld skulle i en »fragmentary scholarly thesis» publicerad »in connection with the issue of Strindberg's unpublished works in 1918» ha uttalat sig om att Strindberg hösten 1910 »was engaged in investigating both the physical and theoretical nature of lighting». Någon sådan »scholarly thesis» är ej känd. I en fotnot meddelas dessutom att Knut Lundmark »drew attention to these problems in *Sydsvenska Dagbladet*, 1. V. 1929». Inte heller den artikeln finns.

S. 216. Brev från Strindberg till »Oscar Wennergren» (Wennersten?), direktör vid Folkets hus' teater, 12/4 1912. Brevet är ej känt.

S. 219 f. Korrespondens mellan skådespelarna vid Intima teatern Oscar Winge och Herbert Weber, bl.a. om Appia, varav ett brev skulle finnas »in the possession of the theatrical manager Johan Falck of Hälsingborg». Brevet är ej känt.

Nog sagt: Carl Öhmans *August Strindberg and the Origin of the Scenic Expressionism* bör lyftas bort från de vetenskapliga Strindbergshyllorna och sättas i det litteraturens kuriosakabinett där verket har sin rätta plats. Det boken förlorar i »vetenskapligt» värde torde den emellertid snabbt återvinna som strindbergskt samlarobjekt. Ytterst få förfalskade Strindbergsdokument – brev, manuskript eller dedikationer – har sett dagens ljus, än mindre dissertationer med vetenskapliga anspråk. Dessutom får Strindberg tills vidare fortsät-

ta att vara en relativt motvillig modernist – åtminstone som teoretiker och praktisk teaterman.

Björn Meidal

NOTER

- 1 Värst har Richard Bark i sin avhandling *Strindbergs drömspelsteknik – i drama och teater* (1982) råkat ut. Trots att han (not 37, s. 187) redovisar att han förgäves sökt vissa av de dokument Öhman givit offentlighet åt ifrågasätter han ej på någon punkt deras äkthet. Han skriver bl.a. att Carl Öhman »skrivit den tyngst vägande» avhandlingen »om Strindberg som *teaterman*» (s. 24). Sammanfattningsvis heter det: »Öhman är inte den förste som sett Strindberg som en föregångare till den moderna teatern, men han är den förste som visat att Strindberg omkring 1910 inte bara kände till de nya teaterteorierna och såg dem överensstämma med sin egen dramatik utan också förstod hur den praktiskt skulle kunna överflyttas till teatern» (s. 27). Jfr Björn Sundbergs recension av Barks avhandling i *Sammlaren* 1984, där en »ordentlig källkritisk *diskussion* av Öhmans arbete – åtminstone i fotnoten» efterlyses (s. 96). Gunnar Brandell skriver i *Strindberg – ett författarliv 4* (1989) s. 392 att Öhmans arbete »på de vitigaste punkterna [är] så fullt av missvisande och/eller oklara hänvisningar att någon kontroll inte kan ske». Öhmans i USA tryckta dissertation »har heller inte kunnat återfinnas, trots bistånd av amerikansk bibliografisk expertis».
- 2 Vagn Børge, *Strindbergs mystiske Teater* (Kbhvn 1942).
- 3 Martin Lamm, *Strindbergs dramer I-II* (1924–26), *Strindberg och makterna* (1936), *August Strindberg I-II* (1940–42) och Strindbergskapitlet i *Det moderna dramat* (1948). Jfr Bark, a.a., s. 10 ff.
- 4 Om Strindbergs relation till Craig och Fuchs, jfr Brandell, a.a., s. 337 f. Se även Gösta M. Bergman, *Den moderna teaterns genombrott 1890–1925* (1966) s. 279 ff. Romain Rolland och Julius Bab finns ej omnämnda i Strindbergs texter.
- 5 Walter A. Berendsohn, *Strindbergsproblem. Essäer och studier* (1946) och *Strindbergs sista levnadsår. Tiden i Blå Tornet 10 juli 1908 – 14 maj 1912* (1948). Uppenbart är vidare att Per Lindbergs *Kring ridån. Studier i teaterns utveckling under femtio år* (1932) fått utgöra grund för redogörelsen för den teaterteoretiska utvecklingen, särskilt avsnittet »Från förkrigstiden» s. 65 ff.
- 6 Några exempel: s. 85: en artikel av en Karl Sam Åberg i samma tidning 14/5 1947; s. 110: en artikel av Stefan Svensson också i *Svenska Dagbladet* 27/1 1922; s. 114: ett brev från Strindberg till Vilhelm Carlheim-Gyllensköld »August, 1906».
- 7 Ett exempel: Öhman uppger s. 217 f. att han intervjuat »Baron Jacob Lilliecreutz» som varit granne med Strindberg i Blå tornet och därmed

haft daglig kontakt med författaren. De skulle bl.a. studerat Gordon Craigs tidskrift *The Mask* tillsammans, varvid Strindberg skulle ha uttryckt sin entusiasm och talat om Craig »as a man of the future». Någon »Baron Jacob Lilliecreutz» (boende Drottninggatan 85) är inte känd i Strindberglitteraturen eller i samtidens adresskalendrar.

- 8 Trots en del mystifierande uppgifter bl.a. om antalet brev från Strindberg till Grandinson (s. 124 f.) synes författaren ha tagit del av denna brevsamling på Kungliga biblioteket. I den första av de två brevmapparna står angivet: »Skänkta till K. Bibl. av fru Malla Grandinson okt. 1915, att hållas slutna i 20 år. Öppnade 13 okt. 1935.»
- 9 Kungliga biblioteket.
- 10 Hans Lindström, *Strindberg och böckerna I* (1977), *II* (1990).
- 11 Brevet till Falck och Carlheim-Gyllensköld skulle enligt noter finnas i Kungliga biblioteket.
- 12 *Gerhard Magnusson* (1882–1940), redaktör för *Social-Demokraten* 1910–12, var en av Brantings nära medarbetare. Öhman gör ofta liknande förändringar i personers för- eller efternamn.
- 13 Se t.ex. brev från John Landquist till Henning Berger hösten 1910, Kungliga biblioteket.
- 14 *August Strindbergs Brev XVIII* s. 309 ff.
- 15 Många av de brev Öhman anför har onekligen en viss strindbergsk touche – även på engelska. I detta påstådda brev till Oscar Wennersten heter det t.ex.: »I am old, finished and tired, as I have reached *Magnus Annus Climactericus* which is how Tegner calls the age of 63, which is thought to be so dangerous for sick people.» Citatet är i själva verket hämtat från ett uttalande Strindberg gjorde om sin sjukdom i *Afton-Tidningen* 23/11 1911: »För övrigt är jag gammal, utsliten och trött, sedan jag nalkats *Magnus Annus Climactericus*, som Tegnér kallar mannens 63:e, 'som anses så farligt för sjukliga personer'.» Det är återgivet i Rune Zetterlunds klassiska *Bibliografiska anteckningar om August Strindberg* (1913) s. 198.
- 16 »Brevet» från Vilhelm Carlheim-Gyllensköld ger ett ytterligare exempel på Öhmans »dokumentära» teknik: »Even in 1907 during my journey to England I heard about this remarkable man», dvs. Appia. Hur vet författaren att Carlheim-Gyllensköld 1907 var i England? Jo, genom ett brev från Vilhelm Carlheim-Gyllensköld till Strindberg som Berendsohn återger i sin bok från 1948, s. 112.

Attributionen av ett inlägg i striden Pro sensu communi 1787

Sedan Kellgren med dikten *Man äger ej snille* för det man är galen och de inskräpande polemiska anmärkningarna gjort sitt huvudinlägg i striden *Pro sensu communi* i Stockholms Posten 1787 infördes Utdrag af Protocollet, hållit i Sällskapet *pro Sensu communi*, d. 4 Sept. 1787 som en följdartikel. Utdraget återger en ledamots yttrande till försvar för publiceringen av det satiriska angreppet. Olika förslag till författarbestämning av artikeln har framförts, men den har inte tillskrivits Nils von Rosenstein. Överensstämmelserna med hans båda viktiga artiklar under året till stöd för Kellgren är emellertid så stora att en attribution är motiverad. Det gäller dels den artikel *Til Sällskapet pro Sensu Communi*, signerad Landtbo, som stod införd 20–22 juni och där han i sjutton punkter framlade frågor om magnetismen och somnambulismen till besvarande, dels den översikt över stridens förlopp som under rubriken *Från Sällskapet pro Sensu Communi* publicerades 31 oktober till 7 november som en apologi.

Rosenstein var väl insatt i situationen då Kellgren gick till angrepp. På tal om farhågorna för att Stockholms Posten helt skall domineras av swedenborgarna nämner Kellgren i brev till honom 26 september sitt tillämnade opus och att kommentarerna vuxit i omfång, men han hoppas att snart kunna påbörja tryckningen och utlovar att Rosenstein i förväg skall få se hans manuskript, och han finner att det »är väl att kungen är prevernerad». (SS 6 s. 172 f.) När Rosenstein senare i brev 2 november också underrättar kungen om att han ger Kellgren sitt stöd med sin apologi, karakteriserar han sitt skrivsätt: »Den har efter min tournure blifvit nog allvarsam, filosofisk och politisk, nemligen så långt filosofer äro politici. Många torde finna mig serieux.» (SS 3, 1838, s. 276)

Kellgrens Kungörelse af Sällskapet *Pro Sensu Communi* om resultatet av den till den årliga högtidsdagen 29 augusti, Lockes födelsedag, utlysta tävlingen stod införd 3 oktober. Följande dag trycktes dikten *Man äger ej snille* för det man är galen, och anmärkningarna avslutades 11 oktober med den av starkt patos burna appellen till den unge författaren. Utdrag af Protocollet följde 17–